

УДК 338.24:330.341.1

DOI: <https://doi.org/10.32689/2618-0065-2018-1/1-34-47>

Денисенко Микола Петрович доктор економічних наук, професор кафедри бізнес-економіки та туризму Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2, 01011, Україна тел. (044) 256-21-56, e-mail: profden3@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8767-9762

Будякова Олена Юріївна кандидат економічних наук, старший викладач кафедри бізнес-економіки та туризму Київського національного університету технологій та дизайну м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2, 01011, Україна тел. (044) 256-21-56, e-mail: bud1971@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6028-2650

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Анотація. Як свідчить світовий досвід, визначення національних пріоритетних напрямів розвитку науки і нових технологій складається з трьох взаємозалежних процесів: формування головної стратегічної мети держави, облік загальноновизнаних світових пріоритетів та відображення національних особливостей, специфіки країни. Урахування досвіду розвинених країн у той час, коли Україна перебуває на шляху пошуку підходів та інструментів, що змогли б забезпечити стійкий економічний розвиток, має надзвичайно велике значення. Згідно з вимогами часу основою стратегічного курсу розвитку України, її визначальними пріоритетами мають стати розробка й реалізація державної політики, спрямованої на структурну модернізацію господарського комплексу, якнайшвидший його перехід на інноваційний шлях розвитку і становлення України як високотехнологічної держави. Пріоритет інноваційного розвитку національної економіки й активна роль держави у процесі структурних перетворень визначено на найвищому державному рівні. Інноваційний розвиток наразі стає не лише «національною економічною ідеєю», а й тактикою державної економічної й гуманітарної політики. Розробка системи державного регулювання включає також визначення найважливіших соціальних, економічних та інших цілей і завдань на перспективу, в т. ч. соціальних орієнтирів, основних пропорцій і структурних зрушень, а також найбільш ефективної соціально-економічної політики, яка сприяє їхній реалізації. При цьому визначення економічної мети має здійснюватись для країни в цілому, окремих її регіонів, сфер економіки,

територіально-виробничих формувань, виходячи з нагальної необхідності задоволення потреб суспільства, наявних ресурсів і визначених пріоритетів розвитку.

Ключові слова: інновації, державне регулювання, інноваційний потенціал, інвестиційний клімат, стратегія інноваційної діяльності, соціально-економічна політика.

Denisenko Nikolay Petrovich Doctor of Economics, Professor of the Department of Business Economics and Tourism of Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, ul. Nemirovicha-Danchenko, 2, 01011, Ukraine tel. (044) 256-21-56, e-mail: profden3@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8767-9762

Budjakova Olena Yuryevna Candidate of Economics, Senior Lecturer of the Department of Business Economics and Tourism of Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, str. Nemirovicha-Danchenko, 2, 01011, Ukraine tel. (044) 256-21-56, e-mail: bud1971@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6028-2650

THE MECHANISM OF STATE MANAGEMENT OF INNOVATION ACTIVITY AT THE REGIONAL LEVEL

Annotation. According to the worldwide experience, the definition of national priority directions of science and new technologies development consists of three interrelated processes: the formation of the main strategic goal of the state, the account of generally accepted world priorities and the reflection of national peculiarities, specifics of the country. Taking into account the experience of developed countries while as Ukraine is finding approaches and instruments which could ensure sustainable economic development is extremely important. According to the time requirements, the basis of the strategic course of development of Ukraine, its main priorities should be the development and implementation of state policy aimed at structural modernization of the economic complex, as soon as possible its transition to the innovative way of development and the formation of Ukraine as a high-tech state. The priority of innovation development of the national economy and the active role of the state in the process of structural transformation are determined at the highest state level. Innovation development is now not only a "national economic idea", but also a tactic of state economic and humanitarian policy. The development of the state regulation system also includes the definition of the most important social, economic and other goals and tasks for the future, including social orientations, major proportions and structural changes, as well as the most effective social and economic policy that promotes their

implementation. In doing so, the definition of the economic goal should be for the country as a whole, its individual regions, spheres of the economy, territorial production formations, based on the urgent need to meet the needs of society, available resources and identified development priorities.

Key words: innovation, state regulation, innovation potential, investment climate, innovation strategy, social and economic policy.

Постановка проблеми. Інноваційна складова є одним з основних засобів забезпечення конкурентоспроможності країни. Постійна необхідність оновлення, удосконалення технологій, виготовлення продукції потребує узгодженого механізму управління цими процесами, а особливо з боку держави. Інноваційний розвиток в Україні, у порівнянні з розвинутими країнами, не досягли належного рівня, не дивлячись на те, що країна має високий науково-технічний потенціал. Це обумовлено багатьма чинниками, але одним з головних є недосконалий механізм державного регулювання інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження особливостей механізмів державного управління та інноваційних процесів приділяли увагу українські вчені: Біловодська О.А., Воронкова Т.Є., Грищенко І.М., Гречан А.П., Ілляшенко С.М. та ін.

Але аспекти формування механізмів державного управління інноваційних процесів на регіональному рівні не достатньо висвітлено в науковій літературі. Тому стає актуальним розкриття суті інноваційних процесів в регіонах та механізмів державного управління на регіональному рівні.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення механізму державного управління інноваційної діяльності на регіональному рівні та обґрунтування його складових.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегія інноваційної та інвестиційної привабливості, спрямована на залучення додаткових інвестицій в окремі галузі промисловості або види економічної діяльності, не може бути ефективно (результативно) реалізованою, якщо не буде вжито державою адекватних заходів щодо підвищення інноваційної та інвестиційної активності учасників суспільного виробництва. У даному випадку, інноваційна активність виступає своєрідним каталізатором економічного і соціального розвитку. Для того, щоб інноваційна діяльність здійснювалася інтенсивно і в потрібному напрямі, потрібно мати механізм державного управління та певний набір інструментів (підходів, способів, методів, заходів та ін.), за допомогою яких можна було б забезпечувати керуваність вказаними процесами. У результаті інноваційна активність безпосередньо впливатиме на інвестиційну привабливість,

а інвестиційна привабливість спонукатиме до активізації інноваційних процесів. Відповідно, тоді інноваційну активність можна представити як швидкість (інтенсивність) протікання інноваційних та інвестиційних процесів, де остання може бути зміряна як [1]:

- по-перше, зміна відношення інвестицій до валового продукту або валової доданої вартості (за допомогою якого визначається рівень ефективності);

- по-друге, зміна динаміки зрушень (ланцюгові темпи зростання) структури капітальних інвестицій (інвестицій в основні засоби) (за допомогою якого визначаються зміни структури економіки);

- по-третє, зміна відношення інвестицій в основний капітал до середньоспискової чисельності працівників, зайнятих у суспільному виробництві (за допомогою якого встановлюється умовна частка заміщення живої праці упередженою працею).

Кожний з названих показників інноваційної та інвестиційної активності, але в зіставленні з середньодержавними його розмірами, може бути представлений як певний критерій інноваційної та інвестиційної активності в регіоні. У випадку, якщо показники інноваційної та інвестиційної активності в регіоні за своїми параметрами перевищують середньодержавні, то інноваційна та інвестиційна діяльність у регіоні може бути визнана достатньо інтенсивною, а регіон достатньою привабливим для залучення додаткових інвестицій.

Якщо ж показники інноваційної та інвестиційної активності в регіоні нижче за середньодержавні, то в цьому випадку інноваційні та інвестиційні процеси в регіоні потребують додаткової активізації, а сам регіон не відрізняється особливою інвестиційною привабливістю, що примушує органи державного регіонального управління замислитися над розробкою відповідних заходів.

Реально на сьогоднішній день у кожному регіоні склалася і функціонує своя регіональна інноваційна система, що складається із загальних для всіх регіонів елементів: державних органів управління інноваційними та інвестиційними процесами, суб'єктів інноваційної та інвестиційної діяльності і об'єктів інвестування.

Саме регіональна інноваційна та інвестиційна система обслуговує реальний сектор економіки в регіоні, забезпечує організацію і спрямованість інноваційної та інвестиційної діяльності, прискорює або уповільнює інноваційні та інвестиційні процеси. Від того, в якому стані перебуває регіональна інноваційна та інвестиційна система, залежать можливості активізації або уповільнення інноваційної діяльності. Схематично дискрептивна модель, що описує регіональну інноваційну та інвестиційну систему такою, якою вона є, показана на рис. 1.

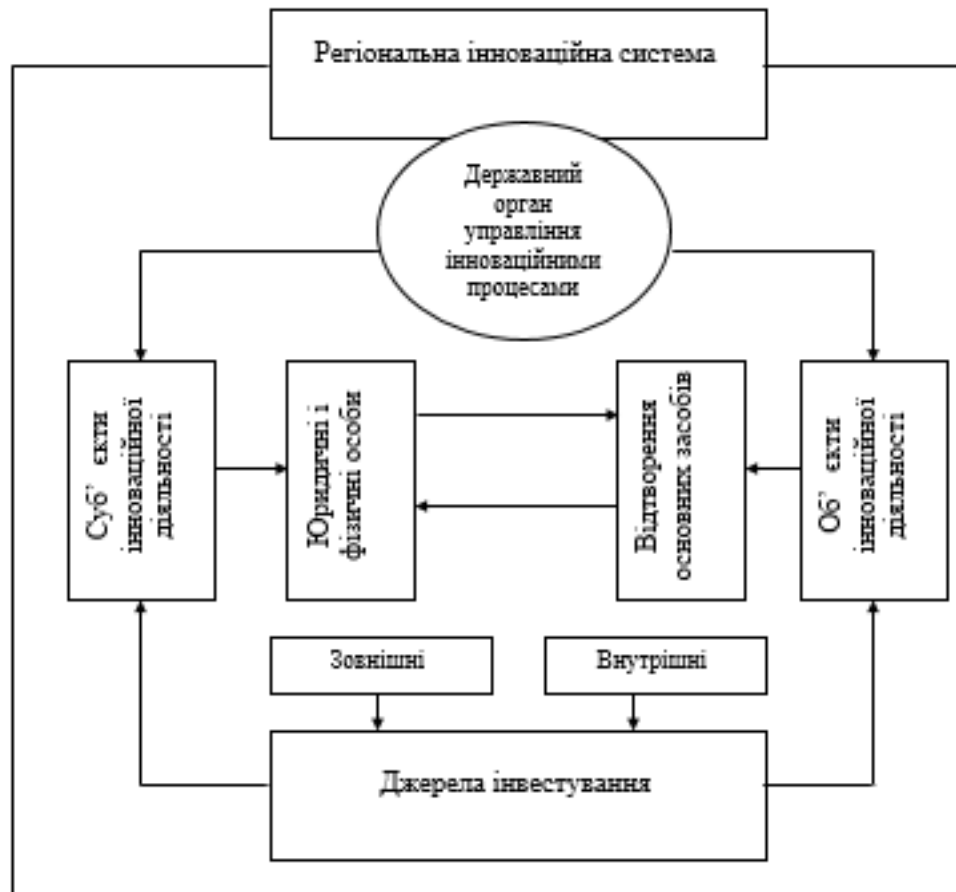

Рис. 1. Структурна схема регіональної інноваційної системи

Джерело: складено автором

Згідно з наведеною схемою, керуючий вплив на регіональну інноваційну систему спрямований з таким розрахунком, щоб всі учасники інноваційної діяльності (суб'єкти господарювання) були зацікавлені в оновленні і створенні нових основних засобів не тільки найбільш привабливих напрямках підприємницької діяльності, але й на інших для того, щоб забезпечувати підвищення ефективності інноваційних процесів, а разом з ними і державних господарських процесів в цілому.

Проте в даній схемі відсутній один елемент, без якого інноваційна система залишається простою абстракцією, не здатною зробити дієвого впливу на практичну діяльність.

Йдеться про особливий механізм державного управління, призначення якого повною мірою здійснювати комплексне державне управління інноваційними процесами в регіоні. У даній схемі відсутній, власне, блок підвищення інноваційної та інвестиційної активності в регіоні. Річ у тім, що реальний механізм державного управління інноваційною та інвестиційною діяльністю

завжди конкретний, оскільки своїми діями спрямований на досягнення конкретної мети.

Забезпечується це шляхом впливу на окремі чинники або умови, що визначають можливості досягнення поставленої мети з використанням для цього конкретних ресурсів або окремих потенціалів (виробничого, трудового, організаційного та ін.).

Але дуже часто діюча модель не забезпечує належною мірою досягнення поставленої мети (через наявність неврахованих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища), зважаючи на що виникає потреба у розробці такої моделі, яка б описувала даний механізм державного управління таким, яким він має бути. Тому в даному випадку можна говорити про нормативну модель, що описує комплексний механізм державного управління інноваційними та інвестиційними процесами в регіоні, яка покликана підвищити інноваційну та інвестиційну активність у регіоні. У такому механізмі державного управління забезпечуватиметься узгодження інтересів і ресурсів управління зі всіма учасниками інноваційної та інвестиційної діяльності в регіоні.

Комплексний механізм державного управління інноваційними та інвестиційними процесами в регіоні становить собою деяку сукупність елементів, що складаються з мотиваційних, економічних, організаційних і правових підходів взаємодії суб'єктів господарювання і впливу їх на інноваційну діяльність і забезпечують узгодження окремих інтересів. Склад комплексного механізму державного управління інноваційними та інвестиційними процесами в регіоні показаний на рис. 2.

Кожний з названих механізмів державного управління окремо покликаний вирішувати конкретну мету в інноваційній діяльності: мотиваційний – зацікавити учасників виробничих відносин у додатковому залученні і використанні інноваційних ресурсів на конкретній території; економічний – підкріпити конкретними економічними заходами можливі позитивні результати або показати можливі втрати від використання додаткових інвестиційних ресурсів; організаційний – забезпечити умовний баланс інтересів у реалізації інноваційних програм або інноваційних проектів як з боку територіальної громади (органів територіального управління), так і з боку безпосередніх його учасників; правовий – надати цивілізованих рамок економічним відносинам або господарським зв'язкам, що виникають з приводу залучення і використання інвестиційних ресурсів на конкретній території. Сам же комплексний механізм державного управління інноваційними процесами в регіоні головною метою має підвищення інноваційної активності і на її основі зростання життєвого рівня населення, яке мешкає тут.

Рис. 2. Комплексний механізм державного управління інноваційними процесами в регіоні

Джерело: складено автором

Мотиваційний механізм державного управління інноваційними процесами в регіоні повинен становити собою з'єднання методів, способів і форм зацікавленості (як правило, матеріальної) у досягненні найбільш високих економічних результатів в інноваційній діяльності [2]. Зацікавленість спонукає до досягнення мети, яка стоїть перед суб'єктами господарювання, що передбачає прояв певної активності в мінливих умовах зовнішнього і внутрішнього середовища. Така активність стає вирішальною обставиною для досягнення потрібних результатів в інноваційній діяльності.

Формування мотиваційного механізму державного управління інноваційними процесами повинно ґрунтуватися на дотриманні деяких принципів, основними серед яких можна виділити такі: по-перше, будь-який елемент мотиваційного механізму державного управління повинен бути спрямований на досягнення певної мети в інноваційній діяльності (оскільки мотиви виступають засобом досягнення мети); по-друге, реальній різноманітності існуючих умов інноваційної діяльності повинен відповідати свій елемент мотиваційного механізму державного управління, здатний забезпечувати вирішення відповідних проблемних ситуацій (наявність реальних ресурсів визначає можливості

досягнення мети); по-третє, всі елементи мотиваційного механізму державного управління повинні бути взаємопов'язані між собою, але при цьому володіти деякою відособленістю (зміна конструкції (змісту) будь-якого елемента приводить до зміни конструкції (змісту) інших елементів); по-четверте, всі елементи мотиваційного механізму державного управління повинні відрізнятися між собою за силою дії і термінами впливу (що забезпечить деяку стійкість і динамічність його функціонування шляхом заміни окремих елементів, які найбільш піддаються зовнішньому впливу). Принципова схема мотиваційного механізму державного управління інноваційними процесами в регіоні наведена на рис. 3.

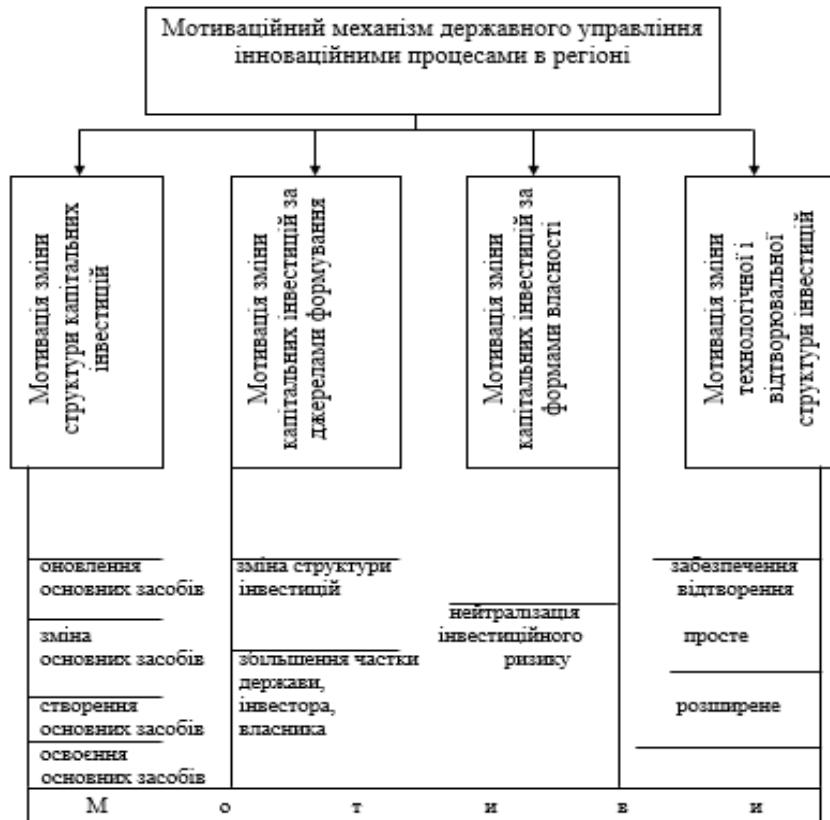

Рис. 3. Схема мотиваційного механізму державного управління інвестиційними процесами в регіоні

Джерело: складено автором

У його основу покладені мотиви активізації інноваційної діяльності, спрямовані на здійснення нововведень у виробництво, мотиви конкурентної боротьби і змагальності при створенні нової техніки і технологій, мотиви подолання і нейтралізації інвестиційного ризику, мотиви отримання додаткового прибутку від інвестицій, мотиви активної участі в управлінні інноваційними процесами і закріплення на певних сегментах або нішах регіональних ринків та ін.

Оснoву економічного механізму державного управління інноваційними процесами в регіоні становитимуть способи відтворення основних засобів і методи залучення позикових коштів для цих цілей. Відтворення основних засобів передбачає введення їх в дію в розмірах, що забезпечують збільшення об'ємів, нарощування виробничого потенціалу з метою збільшення масштабів суспільного виробництва [3].

Потрібна інноваційна активність, пов'язана з відтворенням основних засобів, зможе забезпечуватися за допомогою накопичення і реінвестування амортизаційних відрахувань, реінвестування частини прибутку від основної виробничої діяльності, накопичення та інвестування акціонерного капіталу (емісії акцій і функціонування вторинного ринку акцій), реінвестування частини прибутку з доходів від торгових операцій з виробничими активами, реінвестування частини прибутку з доходів від продажу морально і фізично зношеного устаткування, інвестиційних ресурсів вітчизняних і зарубіжних інвесторів, державних субвенцій і трансфертів на розвиток окремих видів економічної діяльності.

Структура економічного механізму державного управління інноваційними процесами в регіоні наведена на рис. 4.

Особливістю економічного механізму державного управління інноваційними процесами в регіоні виступає здатність демонстрації можливих шляхів і способів відтворення (оновлення) основних засобів.

Для відтворення можуть бути використані як власні інвестиційні ресурси, так і позикові. Залучення позикових коштів може здійснюватися за рахунок інвестиційних кредитів, що надаються комерційними банками або інвестиційними компаніями, випуску цінних паперів (акцій і облігацій) комерційними банками і інвестиційними компаніями, венчурного фінансування, здійснюваного фірмами, що займаються прикладними науковими розробками, впровадженням технічних і технологічних нововведень [4].

Економічний механізм державного управління інвестиційними процесами в регіоні покликаний також забезпечувати регулювання розмірів індивідуальних внесків до інвестиційних фондів, які можуть бути створені в регіоні. Регулювання розмірів внесків повинно носити диференційований характер і ґрунтуватися на врахуванні особливостей здійснення основної виробничої діяльності залежно від галузевої і територіальної приналежності кожного окремо учасника інвестиційної діяльності в регіоні.

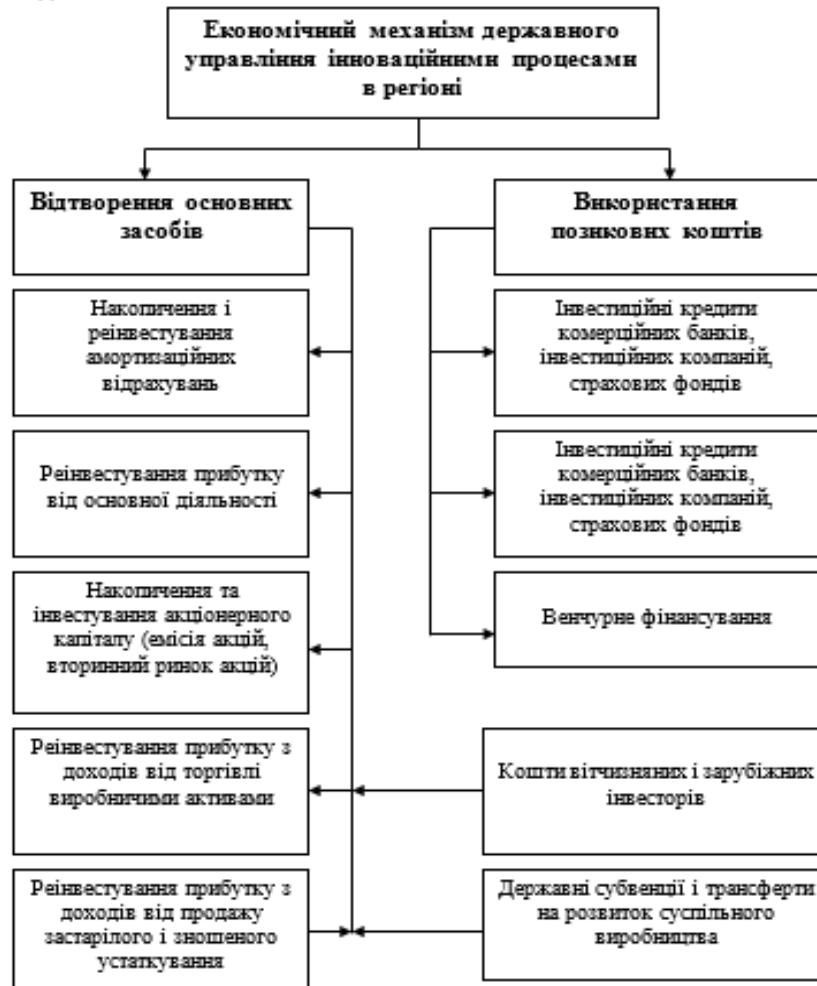

Рис. 4. Структура економічного механізму державного управління інноваційними процесами в регіоні

Джерело: складено автором

Складовим комплексного механізму державного управління інноваційними процесами в регіоні виступає організаційний механізм державного управління, який володіє властивістю системної взаємодії учасників інноваційних процесів в регіоні.

Регулювання розмірів внесків повинно носити диференційований характер і ґрунтуватися на врахуванні особливостей здійснення основної діяльності.

Основними елементами даного механізму державного управління виступатимуть орган державного управління інноваційною діяльністю в регіоні, інвестиційний фонд розвитку регіону, суб'єкти інноваційних та інвестиційних процесів у регіоні (комерційні банки, інвестиційні компанії, страхові фонди, венчурні фірми, підприємства, установи і організації, розташовані як в окремому регіоні, так і за його межами) рис. 5.

Відповідно до запропонованої схеми орган державного управління інноваційними процесами в регіоні зможе здійснювати розгляд і затвердження державних інноваційних програм і окремих інноваційних проектів, рішення про фінансування яких направлятиметься до інвестиційного фонду розвитку регіону. Після чого інвестиційний фонд розвитку регіону починає фінансування затверджених інноваційних програм і окремих інноваційних проектів.

Правовий механізм державного управління інноваційними процесами в регіоні покликаний забезпечувати регулювання правовідносин між учасниками інноваційної діяльності, встановлювати правила взаємовідносин суб'єктів господарювання і процеси їх організації, визначати системи правових норм по регулюванню правовідносин між органом державного управління інноваційними процесами в регіоні і підприємствами, організаціями й установами різних форм власності та ін.

Ініціаторами наповнення правового механізму державного управління інноваційними процесами в регіоні можуть виступати як, власне, орган державного управління (уповноважений орган як з боку держави, так і з боку територіальної громади), так і будь-яка юридична або фізична особа. Головне, щоб пропоновані норми адекватно сприймалися іншими учасниками інноваційної діяльності в регіоні. Структурно правовий механізм державного управління інноваційними процесами в регіоні наведений на рис.6.

Особливістю виявлення правового механізму державного управління інноваційними процесами в регіоні на практику взаємовідносин учасників вказаних процесів виступає відносний характер використовуваних норм правовідносин.

Така відносність виявляється в тому, що правові норми, використовувані в практиці інноваційної діяльності, самі по собі є достатньо суб'єктивними, хоч і обґрунтованими [5]. Ступінь їх суб'єктивності залежить від того, наскільки об'єктивно в запропонованих правових нормах відображена мотиваційна, економічна і організаційна суть комплексного механізму державного управління інноваційними процесами в регіоні.

З урахуванням цього, на практиці з'являються деякі суперечності у взаємовідносин учасників інноваційного процесу: одних влаштовують запропоновані норми правовідносин, інших вони не влаштовують, а треті і зовсім індиферентно ставляться до них. Точно так впливають такі норми і на вказані державні механізми, коли одні норми підсилюють дію одного механізму, але інші механізми при цьому втрачають потенційну силу впливу.

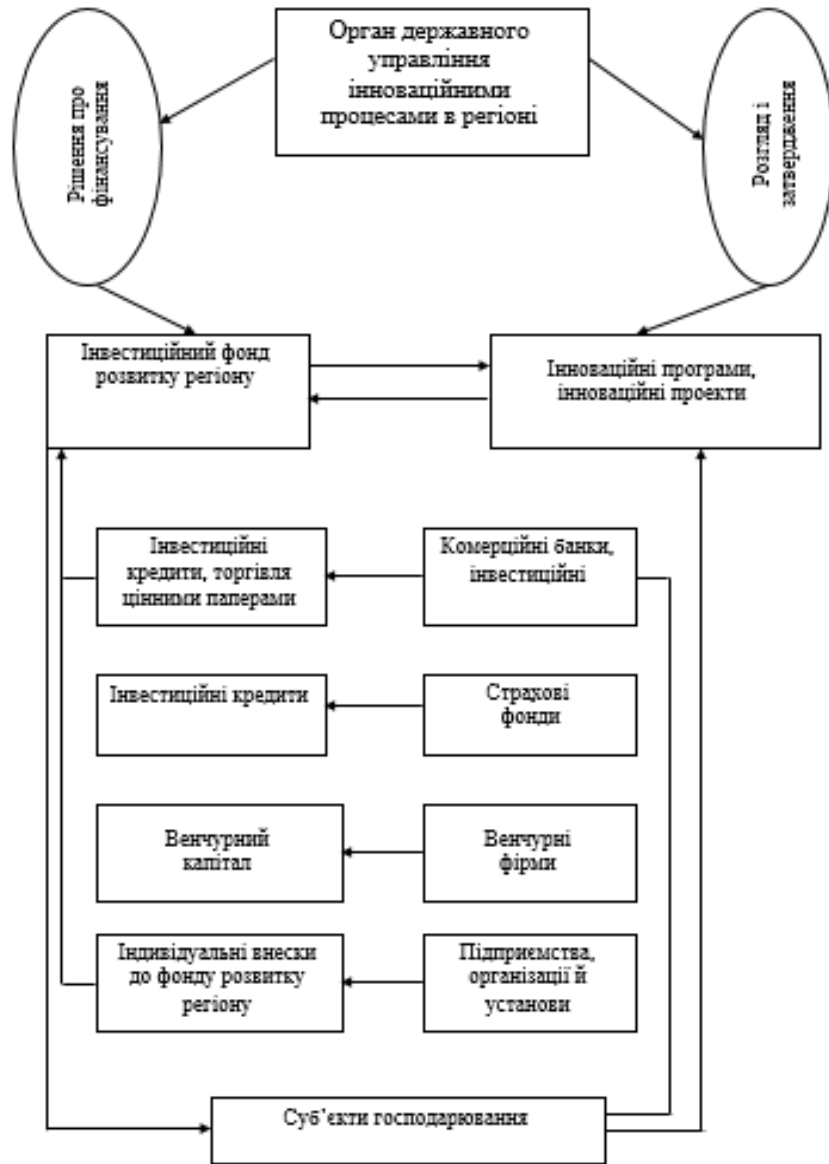

Рис. 5. Схема взаємодії учасників інноваційних процесів у регіоні

Джерело: складено автором

Тому головним завданням правового механізму державного управління інвестиційними процесами в регіоні є виключення як можна більшого числа суперечностей з правовідносин учасників інноваційної діяльності в регіоні і надання їм цивілізованого характеру [6].

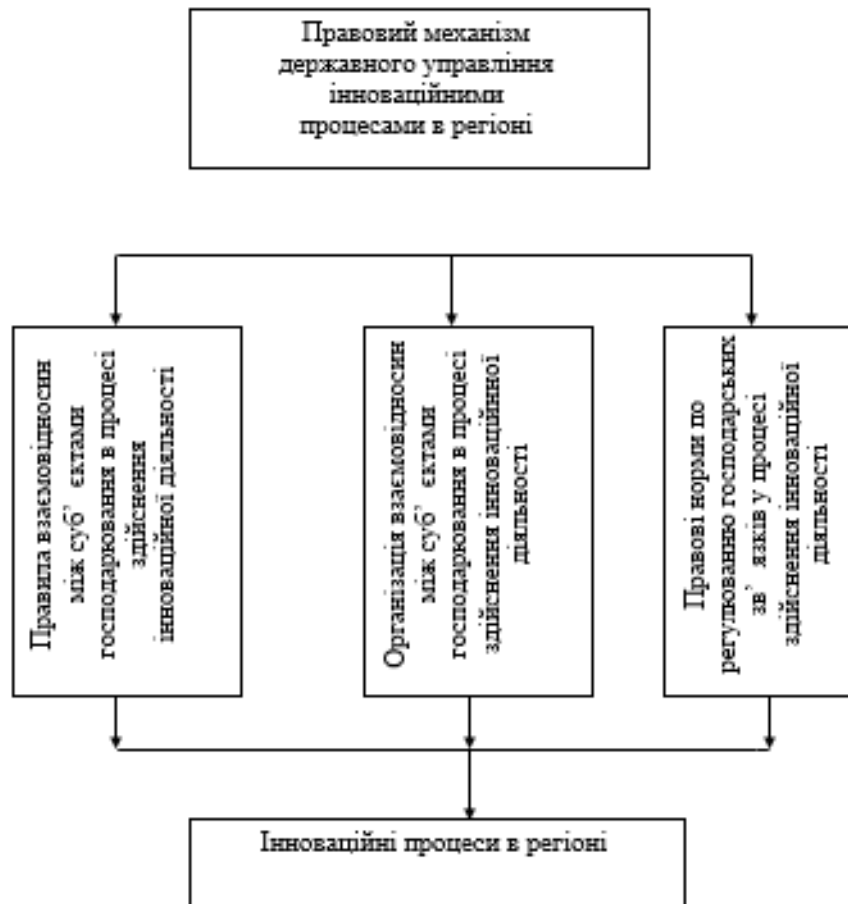

Рис. 6. Схема (структура) правового механізму державного управління інноваційними процесами в регіоні

Джерело: складено автором

Висновки. Таким чином, основним інструментом, що забезпечує підвищення інноваційної активності в регіоні, стає комплексний механізм державного управління інноваційними процесами, що структурно включає в себе мотиваційний, економічний, організаційний і правовий механізми державного управління.

Завдання кожного з названих механізмів державного управління полягає в забезпеченні таких умов діяльності, при яких додаткові надходження інвестиційних ресурсів виглядали б природним процесом в інноваційній системі регіону, а заходи щодо підвищення інноваційної активності не викликали б суперечливих відчуттів у всіх без виключення учасників суспільного виробництва в регіоні. Саме цьому повинна сприяти синхронізація основних функцій окремих механізмів державного управління інноваційними процесами в регіоні, яка реально можлива на основі підвищення ефективності інноваційних процесів або

використання єдиних (загальних для всіх учасників інноваційної діяльності) критеріїв цієї ефективності.

Література:

1. Будякова О. Ю., Мерзла Л. І. Напрями покращення інвестиційного клімату України : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (12 квітня 2018 р.). Київ, 2018. С. 395. с. 29-33.
2. Будяков В. Є., Василенко В. М. До питання про активізацію інвестиційних процесів у регіоні. *Економіка: проблеми теорії та практики*: зб. наук. праць: у 9 т. Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. Вип. 231, т. VIII. С. 151150-15.
3. Денисенко М. П., Будякова О. Ю. Сучасні стратегії управління персоналом підприємств. Приазовський економічний вісник : журнал. 2018. № 5(10). URL : <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-5-10>
4. Сучасні проблеми економічного розвитку України: монографія / за ред. О.В. Ольшанської, А.О. Мельник, Т.Є. Воронкової. Київ : ТОВ «ДКС центр», 2018. С.184. с.18-27.
5. Денисенко М.П., Гречан А.П., Гаман М.В. та ін. Провайдинг інновацій: підручник. Київ : "Видавничий дім "Професіонал", 2008. 448 с.
6. Ілляшенко С. М. Економіка й організація інноваційної діяльності: підручник / під ред. проф. О.І.Волкова, проф. М.П.Денисенка. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 662 с.

References:

1. Budiakova, O. Yu., Merzla, L. I. (2018). *Napriamy pokrashchennia investytsiinoho klimatu Ukrainy – Areas of improvement of the investment climate in Ukraine*: Proceedings of the second International scientific practical internet conference. (pp. 29-33). Kyiv [in Ukrainian].
2. Budiakov, V. Ye., Vasylenko, V. M. (2007). Do pytannia pro aktyvizatsiiu investytsiinykh protsesiv u rehioni [On the issue of activization of investment processes in the region]. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyku – Economics: problems of theory and practice*, 231(VIII), 151150-15 [in Ukrainian].
3. Denysenko, M. P., Budiakova, O. Yu. (2018). Suchasni stratehii upravlinnia personalom pidpriemstv [Modern strategies of personnel management of enterprises]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk – Priazovsky Economic Bulletin*, 5(10). Retrieved from <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-5-10> [in Ukrainian].
4. Olshanska, O. V., Melnyk, A. O., Voronkova, T. Ye. (Eds.). (2018). *Suchasni problemy ekonomichnoho rozvytku Ukrainy [Modern problems of economic development in Ukraine]*. Kyiv : TOV «DKS tsentr» [in Ukrainian].
5. Denysenko, M. P., Hrechani, A. P., Haman, M. V., et. al. (2008). *Provaidyh innovatsii [Providing Innovations]*. Kyiv: "Vydavnychiy dim "Profesional" [in Ukrainian].
6. Illiashenko, S. M. (2007). *Ekonomika y orhanizatsiia innovatsiinoi diialnosti [Economics and organization of innovation activity]*. O. I. Volkov, M. P. Denysenko (Eds.). Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].